
A szövetkezeti forma jelentőségéről az uniós jogban, aktuális nemzetközi tendenciáiról, alkotmányjogi alapok az európai jogrendszerek szövetkezeti jogában*

Réti Mária**

---

1. Bevezetés

A szövetkezeti forma az európai jogalkotásban az angolok által lefektetett jellemvonásokon nyugszik - lényegében az angol szövetkezők által megfogalmazottak modellértékűvé váltak és az európai kontinens szövetkezeti szabályozásába, továbbá az Európán kívüli térségek szövetkezeti jogába az angolok által lefektetett speciális működési elvek, az úgynevezett Rochdale-i elvek¹, később a Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvek bázisjelleggel beépültek és napjainkban is meghatározóak.

Az előzőekből következően megállapítható, hogy az európai gazdaságok és társadalmak, az európai kultúrkör szerves részét képezi a szövetkezeti jog több, mint másfél évszázada, a szövetkezeti forma előnyeit pedig a gazdaság valamennyi szektora felismerte és napjainkban is erősen támaszkodik a szövetkezeti modell speciális, más társas vállalkozásoknál illetve szervezeti kereteknél nem jelentkező sajátosságaira.

---

* *Laudáció: Ezzel a tanulmányommal kifejezésre szeretném juttatni tiszteletemet és nagyrabecsülésemet Prof. Dr. Prugberger Tamás irányába és egyidejűleg 80. születésnapja alkalmából gratulálok, s a jövőben a lehető legjobbakat kívánom számára.*

** Habilitált egyetemi docens, ELTE, Állam- és Jogtudományi Kar, Agrárjog Tanszék.

¹ A Nemzetközi Szövetkezeti Alapelveket a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége 1934-ben deklarálta (London Kongresszus). Bericht über die gegenwertige Anwendung der Rochdaler Genossenschaftsprinzipien.

Úgy nevezett „felvett” elvek:

- nyitott tagság, - demokratikus igazgatás, - visszatérítés a vásárlás arányában, - korlátozott tőkeamat, - politikai és vallási semlegesség, - készpénzre eladás, - a szövetkezeti továbbképzés előmozdítása.

Úgy nevezett „fel nem vett” elvek:

- a nem tagoknak árusítás tilalma, - az önkéntes szövetkezés alapelve, - a piaci áron történő árusítás elve; a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége tevékenységének jellemzése interneten elérhető: <https://ica.coop/>, 2016.11.28.

A szövetkezeti forma sajátosságai nem kizárólag gazdasági természetűek, noha a szövetkezetek világviszonylatban kiemelkedő gazdasági eredményeket produkáltak és jelenleg is erős versenyben vannak a gazdasági, kereskedelmi társaságok modelljére szervezett piaci szereplőkkel². A szövetkezet jelentősége elvitathatatlan a társadalmi szolidaritás, a szociális kohézió megvalósítása tekintetében, ugyanakkor a szövetkezeti formának kiemelkedő jelentősége van például az agrár-környezetvédelem területén is. A jelenkori nemzetközi tendenciák és az azokat értékelő dokumentumok egyértelműen kiemelik a szövetkezeti forma kiemelkedő jelentőségét, eszközszerepét a XXI. században jelentkező problémák kiegyensúlyozásában.

A fentiekben jelzett tendenciákat észlelte az Európai Unió jogalkotása, észlelik a nemzetközi szervezetek, továbbá az egyes európai jogrendszerek jogalkotásai is. Jelen tanulmány keretei között vázlatosan rávilágítunk azokra a tendenciákra, amelyek nemzetközi viszonylatban érintik a szövetkezeti jogot és részletesen tárgyaljuk azokat az alkotmányjogi alapokat, amelyek tisztán és világosan mutatják a szövetkezeti forma jelentőségét és szerepét az európai gazdaságokban, társadalmakban.

2. Uniós jog: az Európai Szövetkezet jogviszonyairól

Fontos, hogy az uniós jog a rendeletalkotás körében az Európai Szövetkezet jogviszonyait már korábban rendezte (1435/2003 EK Tanácsi Rendelet „*az Európai Szövetkezet Statútumáról*”: továbbiakban: *Rendelet*). Ezzel nyilvánvalóvá téve a szövetkezeti forma értékes szerepét a határokon átnyúló tevékenységeket illetően⁴. A szövetkezeti formán kívül csak a részvénytársaságra⁵ és az európai gazdasági egyesülésre⁶, e két másik forma jogviszonyaira került sor a rendeletalkotás szintjén joganyag kimunkálására. A Rendelet Preambuluma az európai szövetkezet fogalmát elhatárolva a szövetkezeti formát az előzőekben említett, a Rendeletalkotás körében szabályozott más formáktól, a következőképpen határozza meg a Preambulum 7. pontjában foglaltak szerint: „*A szövetkezetek*

² Erre lásd: Bak Klára (ELTE ÁJK Agrárjog Tanszék) összefoglaló munkáját. A kézirat elérhető ELTE ÁJK Agrárjog Tanszékén. Ugyanerre lásd még: Réti Mária: *GLOBALIZÁCIÓ-FENNTARTHATÓSÁG, A szövetkezeti forma előnyeiről, a szövetkezetek eredményeiről, a szövetkezeti jog jelentőségéről*, Szövetkezés, 2016. 1. szám, 18-40. o., különösen: 26-28. o.; az egyes szövetkezeti típusok értékelő elemzésére lásd tovább: Bak Klára: *A szociális szövetkezet és a foglalkoztatási szövetkezet hatályos szabályairól nemzetközi kitekintéssel*, Szövetkezés, 2015.1. szám, 83-104. o.; az agrárszövetkezet jellemvonásairól lásd: Bak Klára: *Az agrárszövetkezetek jellemvonásairól, hatályos magyar szabályairól*, Szövetkezés, 2015. 1. szám, 105-131. o.

³ Interneten elérhető:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=URISERV:l26018&from=HU>, 2016.11.28.

⁴ A Rendeletre vonatkozó átfogó elemzésre lásd: Prugberger Tamás: *Az „Európai Szövetkezetéről” szóló rendelet a magyar és a nyugat-európai szabályozás tükrében*. Szövetkezés, 2003/2. XXIV. évfolyam, 55-76. o.

⁵ Interneten elérhető: „*Az európai részvénytársaság statútuma*.” <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=URISERV%3Al26016>, 2016.11.28.

⁶ Interneten elérhető: „*Európai gazdasági egyesülés*”, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=URISERV%3Al26015>, 2016. 11.28.

elsősorban magánszemélyek vagy jogi személyek olyan csoportjai, amelyeknek egyes működési alapelvei eltérnek az egyéb gazdasági szereplők működési alapelveitől. Ezek tartalmazzák a demokratikus felépítés és ellenőrzés alapelveit, valamint a működéssel elért nettó nyereség méltányos alapon történő felosztását." A Rendelet értelmében tehát az Európai Szövetkezet sajátossága az, hogy annak más piaci szereplőkhöz képest eltérő működési alapelvei vannak.⁷

A hatályos közösségi jog felülvizsgálata, illetve kiegészítése folyamatban van. A felülvizsgálat egyik fő vonulata - az Európai Unióban a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége most már több mint másfél évszázados kodifikációs tevékenységének a közösségi jogba történő, kötelező erejű beillesztésére irányul.⁸ Ez a folyamat azt az eredményt hozhatja, hogy a tagállami szövetkezeti jogoknak a mozgástere a forma specialitásaira teljes körűen építhető - nyilvánvalóan megkülönböztetve ezzel a szövetkezetet más társas vállalkozási formáktól és szervezeti keretektől. E körben meg kell jegyezni azt is, hogy a magyar szövetkezeti jog felülvizsgálatánál a Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvek érvényre juttatása meghatározó követelmény kell, hogy legyen, álláspontunk szerint.

3. Nemzetközi tendenciák

3.1. Aktualitások – a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége kodifikációs tevékenységéről. A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége Világkongresszusa, 2015. Törökország, Antalya – „Oktatás, képzés, tájékoztatás” Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvét más Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvek értékelése mellett fókuszba állította. A Nemzetközi Szövetkezeti Alapelvek jelentéstartalmának hatályos magyarázata körében (International Co-operative Alliance: „Guidance Notes to the Co-operative Principles”) az „Oktatás, képzés, tájékoztatás” elve, egyáltalán az edukáció kérdése a szövetkezeti modellt illetően alapvetés természetű, a figyelem középpontjában álló kérdésnek bizonyult⁹. A dokumentum

⁷ A Rendelet jogviszonyainak és az ahhoz fűzött, a munkavállalói döntéshozatali eljárásra vonatkozó irányelv értékelésére lásd: Réti Mária: „Az Európai Szövetkezet (SCE) Statútumáról” szóló tanácsi rendeletben foglalt általános jellemvonásokról és egyes előírásokról figyelemmel a szövetkezetekről szóló 2006. évi X. törvényre Európai Jog Hetedik évfolyam 1. sz. 2007. január 33-42. o.; ugyanezerre lásd tovább üö.: *Az Európai Szövetkezet (SCE) Statútumáról” szóló tanácsi rendeletben foglalt vagyoni jogi előírásokról figyelemmel a szövetkezetekről szóló 2006. évi X. törvényre*, Európai Jog 5. sz. 2007. május 25-34. o.; Irányelvre lásd: Réti Mária: *Az Európai Unió Tanácsának „az Európai Szövetkezet Statútumának a munkavállalói részvétel vonatkozásában történő kiegészítéséről” szóló 2003/72 EK irányelvének főbb jellemvonásairól*, Ünnepi tanulmányok Prugberger Tamás professzor 70. születésnapjára, Novotni Alapítvány, szerk.: Csák Csilla tanszékvezető egyetemi docens, Miskolc, 2007. 343-353. o.

⁸ Lengyel kezdeményezés történt erre nézve, amelyhez Magyarország és más uniós tagországok is csatlakoztak.

⁹ A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége Alapvetési Bizottsága (Principles Committee) „Guidance Notes to the Co-operative Principles” nevű dokumentumban foglalta össze a nemzetközi alapelvekre vonatkozó revízióját és a XXI. századi új kihívások tekintetében megfogalmazott észrevételeit és kiegészítéseit. A dokumentum elérhető: <https://ica.coop/sites/default/files/attachments/Guidance%20Notes%20EN.pdf>, 2016.11.28.. Az „Oktatás, képzés, tájékoztatás” elvére lásd konkrétan 57-68.o.

az oktatás kérdését a jogi fakultásokon (law school), és persze más oktatási intézményekben is szükségesnek tartja. A szövetkezeti jog szabályozása és oktatása körében ennek a dokumentumnak a figyelembe vétele megkerülhetetlen, álláspontunk szerint.

3.2. Aktualitások – ENSZ dokumentum a szövetkezeti forma

jelentőségéről. Az ENSZ Közgyűlés A/RES/70/1 számú határozatával elfogadta a „Világunk átalakítása: 2030 Agenda a fenntartható fejlődésért” programot¹⁰, (a továbbiakban: ENSZ Agenda) amely 17 globális, átfogó célt rögzít a 2015-2030-ig tartó időszakra vonatkozóan. Az említett célokat nevezzük „Fenntartható Fejlesztési Célok”¹¹-nak. A célok közül érdemesnek tartunk kiemelni két célkitűzést, konkrétan a 2. és a 8. célkitűzést. A 2. célkitűzés a fenntartható mezőgazdaság tételét rögzíti a globális éhínség megszüntetése mellett, az élelmiszerbiztonság követelményét is kifejezésre juttatva a következők szerint: „Véget vetni az éhínségnek, elérni az élelmiszer-biztonságot, fejleszteni az élelmezést és előmozdítani a fenntartható mezőgazdaságot”. A 8. célkitűzés pedig a fenntartható gazdasági növekedés elősegítését hirdeti, valamint a munkanélküliség felszámolását rendeli célként megvalósítani konkrétan a következő megfogalmazással: „Előmozdítani a hosszantartó, átfogó és fenntartható gazdasági növekedést, a teljes és eredményes foglalkoztatást, valamint méltó munkát mindenki számára.”. Ha pusztán erre a két célkitűzésre koncentrálunk, már akkor is levonható az a következtetés, hogy a szövetkezeteknek általában, de egyes szövetkezeti típusoknak (így például agrárszövetkezetek, szociális/munkaszövetkezetek, iskolaszövetkezetek) különösen jelentősége van a kitűzött célok megvalósításában.

Hangsúlyozni kell, de erősen, hogy a szövetkezetek „Fenntartható Fejlesztési Célok” elérésében való szerepvállalásának szükségességére az előzőekben megjelölt ENSZ Agenda – konkrétan annak 41. pontja és a 67. pontja – is

¹⁰ „Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development” <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/291/89/PDF/N1529189.pdf?OpenElement>, 2016.11.28.;

A szövetkezetekre nézve lásd konkrétan a 41. pontot: „41. We recognize that each country has primary responsibility for its own economic and social development. The new Agenda deals with the means required for implementation of the Goals and targets. We recognize that these will include the mobilization of financial resources as well as capacity-building and the transfer of environmentally sound technologies to developing countries on favourable terms, including on concessional and preferential terms, as mutually agreed. Public finance, both domestic and international, will play a vital role in providing essential services and public goods and in catalysing other sources of finance. *We acknowledge the role of the diverse private sector, ranging from micro-enterprises to cooperatives to multinationals, and that of civil society organizations and philanthropic organizations in the implementation of the new Agenda.*”; lásd tovább a dokumentum 67. pontját: „67. *Private business activity, investment and innovation are major drivers of productivity, inclusive economic growth and job creation. We acknowledge the diversity of the private sector, ranging from micro-enterprises to cooperatives to multinationals. We call upon all businesses to apply their creativity and innovation to solving sustainable development challenges. We will foster a dynamic and wellfunctioning business sector, while protecting labour rights and environmental and health standards in accordance with relevant international standards and agreements and other ongoing initiatives in this regard, such as the Guiding Principles on Business and Human Rights¹⁷ and the labour standards of the International Labour Organization, the Convention on the Rights of the Child¹⁸ and key multilateral environmental agreements, for parties to those agreements.*”

¹¹ „Sustainable Development Goals”

rámutat, általában véve kiemeli a szövetkezeti forma szerepét a Fenntartható Fejlődési Célok megvalósításában.¹²

4. Az európai jogrendszerek szövetkezeti jogának alkotmányjogi alapjairól

4.1. Az olasz szövetkezeti jog alkotmányjogi alapjairól. Az olasz szövetkezeti jog elemzése körében érdemes rámutatni egy lényeges fejlődéstörténeti jellemvonásra. Az olasz szövetkezeti szabályozás egyik jellegzetessége az, hogy *az olasz szövetkezeti szabályozás erőteljes alkotmányjogi alapokon nyugszik*. Az Olasz Köztársaság Alkotmánya III. fejezet „*Gazdasági kapcsolatok*” címszó alatt a 45. cikk (1) bekezdésében¹³ a következőket rögzíti:

„A köztársaság elismeri, a kölcsönös segítségen alapuló és spekulációs célokat mellőző szövetkezetek társadalmi rendeltetését. A törvény előmozdítja és alkalmas eszközzel segíti terjedésüket, és megfelelő ellenőrzéssel biztosítja eredeti jellegük és céljuk megtartását.”¹⁴

Az Alkotmány idézett szakasza lényegében a szövetkezet három tradicionális jellemvonására építkezik. A szövetkezet az alkotmányjogi megfogalmazás értelmében kölcsönös segítségen nyugszik, nélküli a spekulációs célokat, ugyanakkor társadalmi rendeltetése is van. Ezek a jellemvonások a szövetkezet szociálpolitikai vonatkozásaira utalnak, amelyek megalapozzák az Olasz Köztársaság elismerését, sőt a szövetkezetek megfelelő eszközökkel történő támogatását is. Lényeges azonban a szövetkezetek jellegzetességeinek és jelentőségüknek elismerése mellett az is, hogy az Olasz Köztársaság megfelelő ellenőrzést gyakorol annak érdekében, hogy a szövetkezetek tradicionális jellegüket és céljukat megtartsák.

Az olasz szövetkezeti szabályozás alapvető pillérét jelenti a fentiekben megfogalmazottak alapján az olasz alkotmány vonatkozó rendelkezése. Erre a pillére építkezik az olasz szövetkezeti joganyag egésze. Arra figyelemmel, hogy az olasz társadalom számára a szövetkezeti forma társadalmi kohéziót erősítő

¹² Lásd erre az ENSZ határozat. Interneten elérhető:

http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E 2016.10.21.

¹³ Az Olasz Köztársaság Alkotmányára (‘Costituzione della Repubblica Italiana’ 27 dicembre 1947) lásd olasz nyelven: https://www.senato.it/1025?sezione=122&articolo_numero_articolo=45 ; 2016.11.10. Trócsányi László – Badó Attila (Szerk.): *Nemzeti alkotmányok az Európai Unióban*, KJK KERSZÖV Kiadványok, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2005. 781-785. o. Az olasz és más európai országok szövetkezeti jogának alkotmányjogi alapjaira lásd: Réti Mária: *Über die wirtschaftlichen, gesellschaftlichen und ideologischen Fundamente der ungarischen und einigen internationalen Genossenschaftsregelungen, über die Merkmale und die Bewertung dieser Regelungen*, Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis De Rolando Eötvös Nominata, Sectio Iuridica, 2010, Tomus LI.

¹⁴ „*Articolo 45*” „*La Repubblica riconosce la funzione sociale della cooperazione a carattere di mutualità e senza fini di speculazione privata. La legge ne promuove e favorisce l'incremento con i mezzi più idonei e ne assicura, con gli opportuni controlli, il carattere e le finalità.*” https://www.senato.it/1025?sezione=122&articolo_numero_articolo=45 , 2016.11.10.

szerepe, az alkotmány vonatkozó rendelkezése értelmében is kiemelt jelentőséggel bír, 1991-ben egy sui generis törvény nyert kibocsátást, amely egy speciális szövetkezeti típus, a szociális szövetkezet jogviszonyait rendezi. Megjegyezzük, hogy az európai tagállamokat tekintve az elsők között került hatálybaléptetésre a szociális szövetkezeteket szabályozó joganyag, az 1991. november 8-i 381. sz. törvény.¹⁵ Az olasz gazdaság és társadalom szociálpolitikai természetű, illetve az azzal szoros összefüggést mutató foglalkoztatáspolitikai jellegű gondjait észlelve léptette hatályba a jogszabályalkotó a szövetkezeteket speciális csoportjára nézve ezt az önálló törvényt.

Példaértékű a szociális szövetkezet fogalmának meghatározása, amely alapján a szociális szövetkezet célja az, hogy a társadalom fő érdekének alapján elősegítse az állampolgárok szociális státuszának javítását és beilleszkedésüket a társadalomba. Az olasz jogalkotó ezt a két célkitűzést alapvetően két alcsoportot képező szövetkezet alapításával ítélte megvalósíthatónak. Az olasz szociális szövetkezeteknek a törvény alapján ugyanis van egy „A” csoportja és van egy „B” csoportja. Az „A” csoportba tartozó szociális szövetkezetek a célkitűzést bizonyos típusú szolgáltatások nyújtásával valósítják meg. Konkrétan arról van szó, hogy azoknak az állampolgároknak, akik szociális helyzetüket tekintve nehézségekkel küzdenek, szociális valamint egészségügyi, továbbá oktatási szolgáltatásokat nyújt a szövetkezet. A „B” csoportba tartozó szociális szövetkezeteknél az állampolgárok szociális státuszának javítását, illetve eredményes beilleszkedésüket a társadalomba olyan mezőgazdasági, ipari, kereskedelmi továbbá szolgáltatói gazdasági tevékenység folytatásával látja megvalósíthatónak a jogszabályalkotó, amely tevékenységek folytatása abból a célból történik, hogy a hátrányos helyzetű természetes személyek foglalkoztatása biztosított legyen. A joganyag elemzését követően megállapítható, hogy a két típusú szociális szövetkezet az alanyi körük tekintetében olyan természetes személyek társadalmi státuszát kívánja előmozdítani, akik szociális helyzetükben arra leginkább rászorulnak. Ennek az egyik módja rászorultak foglalkoztatásának megteremtése, a másik pedig, hogy olyan szolgáltatásokat kaphatnak a szövetkezettől, amely szolgáltatások természete szociális, egészségügyi, oktatási területre koncentrálódik. Mintaértékűnek tekinthető álláspontunk szerint az a szabályozási tartalom, amely az alanyi körre vonatkozik a jogalkotó részéről. Abból a célból ugyanis, hogy a törvény valóban egy speciális, tehát szociális helyzetben nehézségekkel küzdő alanyi kört, a társadalomnak arra rászoruló csoportját segíthessen, a jogszabályalkotó a törvény 4. §-ában tisztázza a hátrányos helyzetű személyek fogalmi definícióját. A „B” típusú szociális szövetkezetnél hátrányos helyzetű állampolgároknak számítanak a teljesség igénye nélkül a testi, elme- és érzékszervi fogyatékkal élők, a volt pszichiátriai betegek, a pszichiátriai kezelés alatt állók, a kábítószerfüggők, az alkoholbetegek, a hátrányos családi helyzetben lévő munkaképes kiskorúak, azok az elítéltek, akiknek szabadságvesztés büntetését a vonatkozó jogszabályi rendelkezések szerint, más büntetésre változtatták.

¹⁵ A szociális szövetkezetéről szóló 1991. nov. 8-i, 381. számú olasz törvény (*Legge 8 novembre 1991, n. 381, „Disciplina delle cooperative sociali”*) megtalálható: Olasz hivatalos közlöny (Gazzetta Ufficiale) 283. sz., 1991. december 3-i szám,

Ami a jogi személyek részvételét illeti a szociális szövetkezetek alapításánál, arra konkrét szabály az irányadó. A vonatkozó törvény XI. § „Jogi személyek részvétele a szociális szövetkezetben” címszó alatt akként rendelkezik, hogy jogi személy a szociális szövetkezetnek meghatározott feltétel mellett lehet tagja. Konkrétabban jogi személy szociális szövetkezetben akkor lehet tag, ha a szövetkezet alapszabályában szerepel a szociális szövetkezetek tevékenységének finanszírozása és fejlesztése. A jogi személyek alapítói minőségét tehát az olasz jogalkotó ahhoz köti, hogy a szövetkezet általános működése hatékonyabban biztosítható legyen, vagyis a jogi személynek finanszírozási és fejlesztési kötelezettsége van a szociális szövetkezet tevékenységére nézve. Ez, tehát a jogi személy tagsági jogviszonyára vonatkozó jogalkotói felfogás is példaértékűnek tekinthető - álláspontunk szerint - ezért a magyar szövetkezeti törvény kiegészítéséhez fűzött javaslatainknál támaszkodtunk erre a szabályozási szemléletre.

Az alkotmány fentiekben elemzett cikke és az olasz szociális szövetkezeti szabályozás összefüggése tekintetében kifejezetten kiemelendő az olasz szociális szövetkezeti törvény 3. §-a, amely „Kötelezettségek és tilalmak” címszó alatt erősen támaszkodva az olasz alkotmány szövetkezetet érintő szakaszára, kifejezetten szabályozza a kölcsönös segítségnyújtási feltételek meglétének megítélését. Erre nézve meghatározza azt a jogszabályt, amelynek rendelkezéseit a kölcsönös segítségnyújtási feltételek meglétének vizsgálatánál irányadónak minősülnek. A „B” típusú szociális szövetkezeteknél a foglalkoztatottak meghatározott arányának¹⁶ hátrányos helyzetű személyekből kell állniuk, és ha alanyi státuszuk megengedi, a szövetkezettel tagsági jogviszonyt is létre kell hozniuk. E jogszabályi korlát az alanyi kör tekintetében biztosítja a szociális szövetkezet céljának megvalósíthatóságát. Ugyanehhez a szabályozási területhez tartozik az a rendelkezés is, amely alapján az alapszabály módosítás a tekintetben is ellenőrzésre kerül, hogy a szociális szövetkezet jelleg a módosítást követően megmarad, avagy sem. Abban az esetben, ha egy alapszabály módosítással a szociális szövetkezet jellegét elveszti, akkor a szociális szövetkezetek köréből a törvény alapján törölni szükséges.

Különösen figyelemreméltó az olasz törvény azon szabálya is, amely összhangban az alkotmány szövetkezeteket érintő rendelkezésével a szociális szövetkezetek folyamatos ellenőrzéséről rendelkezik annak érdekében, hogy nyilvánvaló és valóságú legyen: a szociális szövetkezet olasz törvényben rögzített speciális természetű kritériumai fennállnak. Az ellenőrzést konkrétan a törvény 3. § (3) bekezdése rendezi. A törvény értelmében a szociális szövetkezeteket évenként legalább egyszer ellenőrizni kell abból a célból, hogy jellegük fennáll-e vagy nem.

A fentiekben meghatározott alkotmányjogi alapok jelentik a gyökerét az olasz törvény azon mintaértékű szabályának is, amely adózási kedvezményt rögzít a szociális szövetkezetek számára. Konkrétan az olasz törvény 7. §-a, „Adózási szabályok” címszó alatt rendelkezik arról, hogy a szociális szövetkezet adókedvezményt élvez. A szabályozási felfogás lényege tehát az, hogy a társadalom fő érdekére figyelemmel, másképpen szólva a közérdek alapján az

¹⁶ Legalább 30 %-ának a törvény szerint

olasz szövetkezeti joganyag egy speciális szövetkezeti csoportot a szociális szövetkezetek körét kedvezményben részesíti. Annak érdekében, hogy a szociális nehézségek, illetve a foglalkoztatáspolitikai gondok legalábbis részben kiegyensúlyozásra kerüljenek, a szövetkezetek alapítását és működését a jogalkotó adójogi szabályokkal segíti, mégpedig adókedvezmények formájában. A szociális szövetkezet természetének csorbulása cégjogi értelemben törlést von maga után.

Összefoglalóan megállapítható, hogy az olasz szövetkezeti jogban az alkotmány szövetkezetekre vonatkozó rendelkezéseire építkezve, azokat kiindulópontnak tekintve kerültek rögzítésre a szociális szövetkezet szabályai. Az olasz törvény alkalmas álláspontunk szerint arra, hogy az alkotmányban megfogalmazottak szerint elősegítse társadalmi jelentősége alapján egy speciális szövetkezeti típus, a szociális szövetkezet alapítását és működését, mégpedig akként, hogy adójogi vonatkozásban kedvezményeket biztosít. Rendelkezik azonban az olasz jogalkotó az olasz alkotmányban foglaltakkal harmonizálva arról is, hogy a szociális szövetkezetek működésének mindenkori ellenőrzése szükséges a kedvezményekre figyelemmel.

4.2. A spanyol szövetkezeti jog alkotmányjogi alapjairól. A spanyol szövetkezeti szabályozásnak többek között igen értékes alapjellemtvonása az, hogy hasonlóan az olasz szövetkezeti joghoz, erős alkotmányjogi alapokon nyugszik.

Spanyolország Alkotmánya éppúgy, ahogy az olasz alkotmány, konkrét rendelkezést tartalmaz a szövetkezetekre vonatkozóan. A spanyol alkotmány 129. cikkének (2) bekezdése értelmében „Az állami szervek hatékonyan támogatják a vállalkozásokban való részvétel különböző formáit, és megfelelő jogszabályok kiadásával fejlesztik a szövetkezeteket. Olyan intézkedéseket is tesznek, amelyek könnyítik a munkavállalók számára a termelőeszközök tulajdonjogának megszerzését.”¹⁷

A spanyol alkotmány előzőekben meghatározott rendelkezése értelmében, Spanyolországban a vállalkozásokban való részvétel, így a szövetkezetekben való részvétel is alkotmányi szinten támogatott. Lényeges azonban e körben kifejezetten kiemelni az alkotmány azon kiegészítő rendelkezését, amely a vállalkozások közül kizárólag a szövetkezetekre vonatkozik. E rendelkezés a szövetkezetek fejlesztését hangsúlyozza, mégpedig jogszabályok megalkotásával. Eklatáns példaként szolgál a szövetkezeti jogalkotás köréből a spanyol alkotmányban megfogalmazott kívánalomra a szociális szövetkezetről szóló önálló

---

¹⁷ Lásd erre: Trócsányi – Badó (Szerk.): Nemzeti alkotmányok az Európai Unióban, 945. o.; „Artículo 129

1. La ley establecerá las formas de participación de los interesados en la Seguridad Social y en la actividad de los organismos públicos cuya función afecte directamente a la calidad de la vida o al bienestar general.

2. Los poderes públicos promoverán eficazmente las diversas formas de participación en la empresa y fomentarán, mediante una legislación adecuada, las sociedades cooperativas. También establecerán los medios que faciliten el acceso de los trabajadores a la propiedad de los medios de producción.”

interneten elérhető: http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/constitucion.t7.html , 2016.11.28.

törvény,¹⁸ amely 1999-ben hatályba lépett, valamint „A szociális gazdaságról” szóló 5/2011 március 29-i törvény (“Ley No. 5/2011, de Economía Social”).

A szövetkezeti forma azon jellemvonása, hogy alkotmányos szinten támogatott Spanyolországban is, álláspontunk szerint a szövetkezetek spanyol gazdaságban és társadalomban betöltött kimagasló jelentőségére visszavezethető. Kiemelendő e körben a spanyol „Mondragon szövetkezeti rendszer”, amely alapvetően egy munkaszövetkezeti struktúra. Van olyan jelenkori elemző is, aki a Mondragon csoportot „a munkaszövetkezetek történetük legfigyelemreméltóbb” fejleményének tekinti „a II. Világháború óta eltelt időszakban mind gazdasági teljesítménye, mind belső szociális szerkezetének összetettsége okán”.¹⁹ A „Mondragon szövetkezeti csoport” gazdasági eredményeit tanulmányozva arra a következtetésre juthatunk, hogy a spanyol gazdaságot jellemző válság időszakában a szövetkezet - amely összefogáson alapulva a szövetkezeti elvek és értékek mentén működik - sokkal jelentősebben, stabilabban és erősebb számarányokkal tartotta meg a munkahelyeket, mint a profitorientált magánszektor bármelyik tőkés vállalatcsoportja Spanyolországban.²⁰

4.3. A portugál szövetkezeti jog alkotmányjogi alapjairól. A portugál szövetkezeti jogban is lényeges kiemelni a szövetkezeti szabályozás alkotmányjogi pilléreit, amelyek mintaértékűnek minősülnek. A portugál Alkotmány 80. és 82. cikkében három szektorra osztja fel a gazdaságot.

A portugál alkotmány 80. cikke, amely a szociális és gazdasági rendszer működésének alapelveit rögzíti, konkrétan a következők szerint rendelkezik:

„80. cikk Alapelvek

A szociális és gazdasági rendszer a következő alapelveken nyugszik:

- a) a gazdasági hatalom alárendelése a politikai hatalomnak;
- b) az állami, magán- és szövetkezeti, valamint a szociális szektorok együttélése a termelőeszközök birtoklásában;
- c) az üzleti kezdeményezések és szerveződések szabadsága a vegyes gazdaság keretein belül;
- d) a természeti erőforrások és termelőeszközök állami tulajdonban tartása mindenhol, ahol azt közérdek diktálja;
- e) gazdasági és szociális fejlődés demokratikus tervezése;
- f) a termelőeszközök szövetkezeti és szociális szektor általi tulajdonlásának megóvása;

¹⁸ Lásd erre: a szociális szövetkezetekről szóló spanyol törvény, De la sociedad cooperativa, 1999. július 16. 27. sz., interneten elérhető: <http://www.boe.es/boe/dias/1999/07/17/pdfs/A27027-27062.pdf>, 2016.11.28..

¹⁹ Lásd erre: Bruno Roelants: *Munkavállalói szövetkezetek*, Budapest, Szövetkezés, 1999/2., XX. évfolyam, 130-139., különösen 135. o.

²⁰ A Mondragon szövetkezeti csoport működésére lásd: Zsarnóczay J. Sándor: *A Mondragon szövetkezet szerepe a spanyol szövetkezeti mozgalomban*, Szövetkezés, 2003/1, 114-121. old.

*g) A munkás-képviselési szervezetek és a gazdasági tevékenységeket képviselő szervezetek részvétele a főbb gazdasági és szociális intézkedések meghatározásában.*²¹

Álláspontunk szerint a portugál alkotmány 80. cikkéből az a következtetés vonható le, hogy a portugál alkotmány a portugál gazdaság alapvető pillérének tekinti a szövetkezeti szektort. Az alkotmány vonatkozó rendelkezése értelmében alapelvnek minősül a szövetkezeti szektor általi tulajdonlás megóvása.

A portugál alkotmány 82. cikke a 80. cikkben megfogalmazott alapelvekre támaszkodva a szövetkezeti szektorra vonatkozóan az alábbiakat rögzíti:

„82. cikk Termelőeszközök tulajdonosi szektorai

- 1. Biztosított a 3 szektor együttlétézése, ami a termelőeszközök birtoklását illeti.*
- 2. Az állami szektor magában foglalja azokat a termelőeszközöket, amelyek az állam vagy egyéb köztisztület tulajdonát képezik és azok irányítása alatt állnak.*
- 3. A magánszektor azokat a termelőeszközöket foglalja magában, amelyek a (4) bekezdésben meghatározottak szerint magánszemélyek vagy magántestületek tulajdonát képezik.*
- 4. A szövetkezeti és szociális szektor az alábbiakat foglalják magukban:*
  - a) azokat a termelőeszközöket, amelyek, a szövetkezeti elveknek megfelelően, a szövetkezetek birtokában vagy irányítása alatt vannak, függetlenül a törvény által, az állami részvétellel működő szövetkezetekre vonatkozó előírásoktól, melyek azok különleges természetéből fakadóan kerültek meghatározásra;*
  - b) a közösségek által birtokolt és azok irányítása alatt álló termelőeszközöket;*
  - c) a munkavállalói közösségek által használt termelőeszközöket;*
  - d) azokat a termelőeszközöket, melyek olyan közhasznú testületek birtokában és irányítása alatt vannak, melyeknek elsődleges célkitűzése a társadalmi, és különösen a kölcsönösségen alapuló szolidaritás.*²²

²¹ „Artigo 80.º

Princípios fundamentais

A organização económico-social assenta nos seguintes princípios:

- a) Subordinação do poder económico ao poder político democrático;*
- b) Coexistência do sector público, do sector privado e do sector cooperativo e social de propriedade dos meios de produção;*
- c) Liberdade de iniciativa e de organização empresarial no âmbito de uma economia mista;*
- d) Propriedade pública dos recursos naturais e de meios de produção, de acordo com o interesse colectivo;*
- e) Planeamento democrático do desenvolvimento económico e social;*
- f) Protecção do sector cooperativo e social de propriedade dos meios de produção;*
- g) Participação das organizações representativas dos trabalhadores e das organizações representativas das actividades económicas na definição das principais medidas económicas e sociais.”*

²² „Artigo 82.º, Sectores de propriedade dos meios de produção

- 1. É garantida a coexistência de três sectores de propriedade dos meios de produção. 2. O sector público é constituído pelos meios de produção cujas propriedade e gestão pertencem ao Estado ou a outras entidades públicas. 3. O sector privado é constituído pelos meios de produção cuja propriedade ou gestão pertence a pessoas singulares ou colectivas privadas, sem prejuízo do disposto no número seguinte. 4. O sector cooperativo e social compreende especificamente: a) Os meios de*

A portugál Alkotmány I. rész „Általános elvek” alcím alatt a 85. cikkben rendelkezik az állam ösztönzéséről és támogatásáról a szövetkezetek létesítését és működését illetően.²³ Az Alkotmány 85. cikk (2) bekezdése szerint a szövetkezeteknek nyújtott adó- és pénzügyi engedményeket, egyéb kedvezményes kölcsönfeltételeket és a technikai segítségnyújtást a törvény határozza meg.²⁴

Az olasz Alkotmányban foglaltakhoz képest a portugál Alkotmányjogi rendelkezések a szövetkezeteket illetően bizonyos értelemben megszorítóbb szemlélettel, más tekintetben viszont kiterjesztőbb felfogással kerültek rögzítésre. A portugál Alkotmány, noha az állam támogatását rögzíti a szövetkezeteket illetően, azok sajátos természetéről – ellentétben az olasz idevonatkozó rendelkezésekkel – nem tartalmaz konkrét megállapítást. A szövetkezeteknek nyújtott támogatásokat azonban pontosan nevesíti (adó/pénzügyi/kölcsönfelvételi előnyök, technikai segítség) míg az olasz Alkotmány e tekintetben general klauzulát fogalmaz meg. Az olasz Alkotmány a szövetkezetek ellenőrzését is célul tűzi ki, mégpedig eredeti rendeltetésük megtartása érdekében – a portugál Alkotmány e körben nem tartalmaz előírást. Az olasz Alkotmányban rögzített, szövetkezetekre vonatkozó előírásokat számba véve nem tekinthető véletlennek az, hogy eme alkotmányjogi alapon az olasz szociális szövetkezetekről szóló, 1991-ben kibocsájtott törvény kiemelten kezeli és részletesen szabályozza a szociális szövetkezetek ellenőrzését, vagyis azt, hogy céljaiknak megfelelően működnek, vagy sem. Erre visszatérünk. Összességében a két Alkotmányt áttekintve azt lehet megállapítani, hogy mindkét alaptörvény támogatást biztosít a szövetkezetek számára az állam részéről, elismerve ezzel jelentőségüket. Fontos megállapítani azt is, hogy mindkét Alkotmány tartalmazza a szövetkezetek működésének előmozdítására vonatkozó szándékot is.

A szövetkezeti szabályozás alkotmányjogi vonatkozásainak tárgyalásánál figyelemreméltó továbbá, hogy fogyasztóvédelmi szempontból is értékeli a portugál Alkotmány a szövetkezeteket, kiemelve e területen is a szerepüket. Az Alkotmány „Gazdasági, szociális és kulturális jogok és kötelezettségek” főcím alatt a 60. cikkében ugyanis a következőket tartalmazza: „*A vásárlási egyesületek és a*

---

produção possuídos e geridos por cooperativas, em obediência aos princípios cooperativos, sem prejuízo das especificidades estabelecidas na lei para as cooperativas com participação pública, justificadas pela sua especial natureza; b) Os meios de produção comunitários, possuídos e geridos por comunidades locais; c) Os meios de produção objecto de exploração colectiva por trabalhadores; d) Os meios de produção possuídos e geridos por pessoas colectivas, sem carácter lucrativo, que tenham como principal objectivo a solidariedade social, designadamente entidades de natureza mutualista.”

Interneten elérhető:

<http://www.parlamento.pt/Legislacao/Paginas/ConstituicaoRepublicaPortuguesa.aspx>, 2016.11.28.

²³ A portugál Alkotmány szövegének magyar fordítására lásd: Trócsányi László – Badó Attila (Szerk.): *Nemzeti alkotmányok az Európai Unióban*, KJK KERSZÖV Kiadványok, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2005., 813-817. o.

²⁴ „*Artigo 85.º*

Cooperativas e experiências de autogestão

1. *O Estado estimula e apoia a criação e a actividade de cooperativas.*

2. *A lei definirá os benefícios fiscais e financeiros das cooperativas, bem como condições mais favoráveis à obtenção de crédito e auxílio técnico.*

3. *São apoiadas pelo Estado as experiências viáveis de autogestão.”*

fogyasztási szövetkezetek a törvénnyel összhangban állami támogatásra jogosultak, a fogyasztóvédelemmel kapcsolatos kérdésekben az állam kikéri véleményüket”.

Ami a portugál Alkotmány szövetkezetek alapítására és működésére vonatkozó rendelkezéseit illeti, azokról meg kell állapítani, hogy eme rendelkezések példaértékűek. A szövetkezetek létrehozása az Alkotmány 61. cikkében²⁵ foglaltak szerint akadálytalan, az alapítások a szövetkezeti alapelvek megtartása mellett kell, hogy történjenek. A szövetkezeti alapelvek említése finom, árnyalt szabályozással mégiscsak utal a szövetkezet természetére, lévén az alapelvek azt juttatják érvényre. A működésre vonatkozóan pedig a szövetkezet számára a törvényi keretek között teljes autonómia adott. Ezekről a kérdésekről konkrétan az Alkotmány vonatkozó rendelkezése a következőket tartalmazza: *„Mindenkinek joga van szabadon létrehozni szövetkezeteket a szövetkezeti alapelvek megtartása mellett.”* *„A szövetkezetek korlátozás nélkül folytathatják tevékenységüket a törvények keretei között, csatlakozhatnak egyesülésekhez, szövetségekhez és társulásokhoz, valamint bármilyen más, a törvénynek megfelelő szervezethez.”*

A portugál Alkotmány az oktatás körében is kiemeli a szövetkezeti oktatást. Az Alkotmány 75. cikkében²⁶ ugyanis három típusú oktatást ismer el. Az állami, a magán- és a szövetkezeti oktatást. Ez a rendelkezés összhangban áll az Alkotmány *„Tanulás és oktatás szabadsága”* címen a 43. cikkének (4) bekezdésében²⁷ foglaltakkal. Eme rendelkezés szerint a speciális és a szövetkezeti iskolák alapításának joga garantált.

4.4. A görög szövetkezeti jog alkotmányjogi alapjairól. Ami a görög Alkotmány szövetkezeti jogi vonatkozásait illeti, azt kell rögzíteni, hogy az Alkotmány második része *„Egyéni és szociális jogok”* főcím alatt a 12. cikk (4) és (5) bekezdéseiben tartalmaz a szövetkezetekre nézve rendelkezéseket. Több különösen figyelmet érdemlő rendelkezést tartalmaz az Alkotmány a szövetkezet jellemvonásairól. Az egyik kiemelendő rendelkezés az, amely a szövetkezet jellemvonásaiból az önkormányzatiságot emeli ki. A 12. cikk (4) bekezdése szerint

²⁵ *„Artigo 61.º*

Iniciativa privada, cooperativa e autogestionária

1. *A iniciativa económica privada exerce-se livremente nos quadros definidos pela Constituição e pela lei e tendo em conta o interesse geral.*

2. *A todos é reconhecido o direito à livre constituição de cooperativas, desde que observados os princípios cooperativos.*

3. *As cooperativas desenvolvem livremente as suas actividades no quadro da lei e podem agrupar-se em uniões, federações e confederações e em outras formas de organização legalmente previstas.*

4. *A lei estabelece as especificidades organizativas das cooperativas com participação pública.*

5. *É reconhecido o direito de autogestão, nos termos da lei.”*

²⁶ *„Artigo 75.º*

Ensino público, particular e cooperativo

1. *O Estado criará uma rede de estabelecimentos públicos de ensino que cubra as necessidades de toda a população.*

2. *O Estado reconhece e fiscaliza o ensino particular e cooperativo, nos termos da lei.”*

²⁷ *„Artigo 43.º*

Liberdade de aprender e ensinar

...4. É garantido o direito de criação de escolas particulares e cooperativas.”

ugyanis: „*A mezőgazdasági és városi szövetkezetek minden fajtájának joga van törvényeik és alapszabályaik értelmében az önkormányzáshoz, és ennek során az állam védelme és felügyelete alatt állnak, amely köteles fejlődésüket előmozdítani.*” Az alkotmányi rendelkezésből világos, hogy a görög állam védelmet biztosít a szövetkezetek számára és kötelezettséget vállal fejlődésük előmozdítására. A görög Alkotmány legfigyelemreméltóbb rendelkezése a 12. cikk (5) bekezdésében került megfogalmazásra. Ennek értelmében „Törvény kötelezővé teheti olyan szövetkezetek létrehozását, amely közhasznú célúak, a közérdeket, a mezőgazdasági területek közös hasznosítását, vagy a nemzeti vagyon más forrásait szolgálják; amennyiben a tagok egyenlő elbánása biztosított.” A szövetkezetet tehát a jogalkotó olyan szervezeti keretnek tekinti, amely oly mértékben alkalmas bizonyos, általában véve a közérdekhez, az államérdekhez tapadó célok elérésére, hogy a törvény is kötelezővé teheti alapítását. Ennek egyetlen korlátja van, az, hogy a tagok vonatkozásában az egyenlő elbánás elve érvényesüljön.

4.5. A német szövetkezeti jog alkotmányjogi alapjairól. A német alkotmány a szövetkezetekre vonatkozóan kifejezett rendelkezést nem tartalmaz, azonban a következőket rögzíti: „*Minden németnek joga van ahhoz, hogy egyesületeket és társaságokat alapítson.*”²⁸

4.6. A magyar szövetkezeti jog alkotmányjogi alapjairól

A hatályos magyar Alaptörvény²⁹ a német alkotmányhoz hasonló rendelkezéseket rögzít. Az Alaptörvény M. cikke értelmében ugyanis „*M) cikk (1) Magyarország gazdasága az értékteremtő munkán és a vállalkozás szabadságán alapszik...*” Az Alaptörvény azonban konkrétan kifejezésre juttatja azt is, hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy szervezeteket alapítson. „*VIII. cikk...(2) Mindenkinek joga van szervezeteket létrehozni, és joga van szervezetekhez csatlakozni.*”

Álláspontunk szerint javasolható a magyar jogalkotás számára, az európai jogrendszerbeli mintákat is alapul véve, hogy Magyarország Alaptörvénye ismerje el a szövetkezeti forma társadalmi és gazdasági rendeltetését egy konkrét, erre vonatkozó deklarációval.

5. Zárógondolat

Reményeink szerint jelen tanulmányunkkal rávilágítottunk arra, hogy *a szövetkezeti forma* hagyományai, folyamatos, de jelenkori komplex előnyei, értékei és eredményei alapján *különösen értékes, nélkülözhetetlen eszköz a XXI. században jelentkező problémák kiegyensúlyozásában.* Az, hogy *a nemzetközi szervezetek, az Európai Unió közösségi jogalkotása, továbbá az európai jogrendszerek alkotmányai a szövetkezeti formát kiemelik, jelentőségét és szerepét gazdasági*

²⁸ Grundgesetz „...Art 9 (1) Alle Deutschen haben das Recht, Vereine und Gesellschaften zu bilden.”
<https://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/gg/gesamt.pdf>, 2016.11.28.

²⁹ Az Alaptörvény elérhető: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100425.ATV 2016.11.28.

vonatkozásokban, de társadalmi és kulturális, edukációs tekintetben is hangsúlyozzák - álláspontunk szerint magáért beszél.
